

Nationaal Archief
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Nummer Toegang: 2.24.09

Inventaris van de fotocollectie Eerste Wereldoorlog 1914-1918

H. Rooseboom, H.A.J. van Schie

Nationaal Archief, Den Haag 2008

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Materiële beperkingen.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	7
De verwerving van het archief.....	8
Inhoud en structuur van het archief.....	9
Inhoud.....	9
Verantwoording van de bewerking.....	9
Ordering van het archief.....	9
Verwant materiaal.....	10
Beschikbaarheid van kopieën.....	10
Afgescheiden archiefmateriaal.....	10
Verwante archieven.....	10
Publicaties.....	10
Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	11

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Fotocollectie Eerste Wereldoorlog

Archiefbloknummer:

8007

Omvang:

45 inventarisnummer(s)

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der bijschriften is in het Nederlands en Engels, en in enkele gevallen in het Duits en Frans.

Soort archiefmateriaal:

Fotoafdrukken (positieven)

Archiefdienst:

Nationaal Archief

Locatie:

Den Haag

Archiefvormers:

N.V. Vereenigde Fotobureaux

Samenvatting van de inhoud van het archief:

De collectie bestaat uit foto's met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog. Slechts een zeer klein deel heeft betrekking op Nederland: het overgrote deel is in het buitenland gemaakt, zowel aan het westelijk front (België en Frankrijk), als elders (oostfront, Midden-Oosten, Balkan).

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Er zijn beperkingen krachtens het auteursrecht. De rechten zullen vrijwel uitsluitend elders berusten - het meeste materiaal is van buitenlandse herkomst -, tenzij de copyright-termijn van 70 jaar na overlijden van de fotograaf inmiddels verstreken is.

MATERIËLE BEPERKINGEN

Het archief kent beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

Afdrukken (voornamelijk ontwikkelgelatine-zilverdrukken) op papier, plus moderne reproducties en reproductienegatieven.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Fotocollectie Eerste Wereldoorlog, nummer toegang 2.24.09, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, Fotocollectie WO I, 2.24.09, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

Tijdens de Eerste Wereldoorlog nam de behoefte aan foto's in tijdschriften sterk toe. De meeste foto's over de oorlogsgebeurtenissen kwamen van buitenlandse instanties (propaganda) en van gespecialiseerde fotopersbureaus. Onder deze omstandigheden werd op 18 januari 1915 te Amsterdam de N.V. Vereenigde Fotobureaux opgericht door Theodorus Aloysius Maria Moussault, Adrianus Regoort en Mozes Salomon Vaz Dias. Het doel van de vennootschap, zoals in de statuten omschreven, was *"de uitoefening der photographie, alsmede de handel, de verhuring en de exploitatie van photographie-toestellen, apparaten, films [...], alsmede de uitoefening van hiermede in verband staande kunsten, beroepen of bedrijven, onder andere het maken van zinco's"*. Het geplaatste en volgestorte kapitaal was fl. 27.000, verdeeld in negen aandelen van fl. 3000 op naam. Tot de eerste directeuren werden Moussault en Regoort aangesteld, terwijl Vaz Dias als commissaris optrad. In 1919 had Regoort zich teruggetrokken en was Moussault commissaris geworden. Als directeur trad toen op Johan Ernst Heinrich Becker. Het bureau was aanvankelijk gevestigd aan de Prinsengracht 868, later aan de Nieuwe Heerengracht 165 te Amsterdam, en had in de jaren dertig bijkantoren in Rotterdam en Den Haag.

Als een van de activiteiten van het bedrijf handelde het in foto's van andere fotografen. Foto's van buitenlandse persagentschappen werden aangekocht en verkocht aan Nederlandse media, ter plaatsing in m.n. tijdschriften als *Het Leven* en de *De Prins*. Een van de fotoleveranciers was Paul Lesch uit Berlijn. Ook had het eigen fotografen in dienst, die in Nederland persfoto's maakten. Dergelijke foto's zullen ook wel verspreid zijn via het persbureau Vaz Dias, eigendom van Mozes Salomon.

Aan de activiteiten van het bedrijf kwam een einde tijdens de bezettingsjaren, toen bedrijven met Joodse "geariseerd" moesten worden. De gelijkschakeling van de pers, waarbij alleen het ANP als persbureau overbleef, werd de behoefte aan een grote verscheidenheid aan fotografen minder. In 1943 werd het Centraal Nederlandsch Fotobureau opgericht, als gevolg waarvan een groot aantal onafhankelijke bureaus en fotografen werkloos werd.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

De herkomst van de fotocollectie kon niet met zekerheid vastgesteld worden. Op grond van de inhoud van de collectie, en het op de achterzijde van de foto's geplaatste stempel van de N.V. Vereenigde Fotobureaux, is geconcludeerd dat de collectie een deel is van de handelsvoorraad van die onderneming. Ook de bijschriften in het Nederlands op evident buitenlandse foto's zijn een aanwijzing dat deze opnamen geleverd zijn aan en gebruikt zijn door Nederlandse tijdschriften. In het geïllustreerde tijdschrift *De Prins* (waarvan het beeldarchief aanwezig is in het Nationaal Archief) zijn diverse foto's van de Eerste Wereldoorlog geplaatst, soms anoniem, soms met vermelding van de naam Vereenigde Fotobureaux.

De handelsvoorraad moet groter zijn geweest dan alleen deze collectie foto's over de Eerste Wereldoorlog. Niet bekend is waar de overige onderdelen van die handelsvoorraad zijn gebleven.

Verschillende foto's dragen het stempel van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD), tegenwoordig Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD). De collectie WO-I is vermoedelijk in het begin van de jaren vijftig door het RIOD verworven. Het verhaal deed binnen het RIOD de ronde dat de collectie afkomstig zou zijn van de Duitse kroonprins, die, geïnterneerd op het eiland Wieringen, de foto's verzameld zou hebben. In de jaren tachtig is het grootste deel van de collectie overgebracht naar de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD), ter reproductie, niet als schenking of permanente overdracht. Een gedeelte, met name de binnenlandse foto's is bij het RIOD achtergebleven. Deze zijn nu raadpleegbaar via de [Beeldbank 'WO2'](#).

DE VERWERVING VAN HET ARCHIEF

De collectie is in 1996 door de Rijksvoorlichtingsdienst als onderdeel van het Rijksfotoarchief aan het Algemeen Rijksarchief (Nationaal Archief) overgedragen. Bij de overdracht werd geconstateerd dat de herkomst niet duidelijk was: er was geen schenkingscontract en geen verdere informatie beschikbaar.

De rechtstitel is (nog) onbekend

Inhoud en structuur van het archief

INHOUD

De collectie bestaat uit foto's met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog. Slechts een zeer klein deel heeft betrekking op Nederland: het overgrote deel is in het buitenland gemaakt, zowel aan het westelijk front (België en Frankrijk), als elders (oostfront, Midden-Oosten, Balkan).

De foto's zijn voor het merendeel aan de pers geleverde afdrukken, voornamelijk gemaakt door buitenlandse legerfotografen, persbureaus en instanties. De opschriften en stempels wijzen daarop. Ook zijn er vele foto's zonder enig opschrift. De bijschriften zijn soms in het Nederlands gesteld en menige foto heeft het stempel van de Vereenigde Fotobureaux (VFB). Dat wil niét zeggen dat die opnamen allemaal gemaakt zijn door fotografen van de VFB (al zou Theo Moussault in Zuid-Limburg eigenhandig foto's gemaakt hebben). Op verschillende foto's is het stempel van Paul Lesch uit Berlijn gezet, vergezeld van de opmerking *Vertreter der Vereenigde Foto-Bureaux Amsterdam*.

De collectie is wat eenzijdig samengesteld. Naar schatting 80 % van de foto's komt van Geallieerde zijde. Daarvan zijn de meeste van Engelse herkomst, met enkele tientallen uit Amerikaanse, Canadese, Franse en Nieuw Zeelandse bron. Ruim 10 % komt van de Centrale mogendheden, en wel voornamelijk van Duitse kant, met enkele tientallen foto's van Oostenrijkse en Belgische fotografen. Slechts een kleine 10 % is van Nederlandse herkomst.

De afdrukken van de foto's zijn - zoals vaak bij foto's uit de Eerste Wereldoorlog - matig van kwaliteit, wat verklaard zou kunnen worden uit de materiaalschaarste en haast waarmee de afdrukken gemaakt zijn. Dat doet weinig af aan het historische belang en aan de bruikbaarheid van de opnamen.

VERANTWOORDING VAN DE BEWERKING

Na ontvangst in 1996 is de collectie verpakt in 51 mappen in zeven dozen, alsmede vier dozen met moderne reproducties en reproductienegatieven van de originelen. Van deze mappen en dozen is een zeer summiere lijst gemaakt, waarin per map werd aangegeven welke fotonummers aanwezig zijn en wat volgens de opschriften op de map de onderwerpen zijn (voor zover die niet volstaan met 'diversen' of '1914-1918'). De foto's zijn toen niet gescand, en daardoor aanvankelijk niet op de beeldbank gezet.

In 2007 en 2008 is de collectie opnieuw bewerkt in het kader van het programma Beelden van de Toekomst. Veel foto's, naar schatting 10%, hebben schade. De hoeken zijn gekruld, gevouwen en gescheurd. De emulsie is aangetast door waterschade, schimmel en gebruik. De vouwen zijn gevlakt, scheuren en zwakke plekken in de foto's zijn verstevigd en losse gelatine is terug geplakt. Vervolgens zijn de foto's opnieuw verpakt in passende dozen. Na digitalisering is zijn de beschrijvingen van de foto's in een database ingevoerd, en waar nodig gecorrigeerd en aangevuld. De gehele collectie is nu in de beeldbank van het Nationaal Archief opgenomen.

ORDENING VAN HET ARCHIEF

De fysieke ordening van de foto's is op fotonummer, welke zijn aangebracht in de volgorde waarin deze foto's in de 51 mappen waren geborgen.

Verwant materiaal

BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

AFGESCEIDEN ARCHIEFMATERIAAL

Bij de overbrenging van de collectie door het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) te Amsterdam naar de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) te Den Haag is een deel van het fotoarchief in Amsterdam achtergebleven. Het betreft vooral Nederlandse foto's. Deze foto's zijn nu raadpleegbaar via de [Beeldbank 'WO 2'](#). Men gebruike als zoekterm "Eerste Wereldoorlog".

VERWANTE ARCHIEVEN

De volgende archieven bevatten de dossiers en verslagen over de Eerste Wereldoorlog:

- 2.06.079 - Archieven van crisisinstellingen in verband met de eerste wereldoorlog, 1914-1926;
- 2.05.04 - Archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken: A-dossier A 250: Europese Oorlog 1914-1918;
- 2.05.23 - Dossier A 250 "Europese Oorlog" van het archief A-dossiers 1871-1940 van het Ministerie van Buitenlandse Zaken;
- 2.04.53.14 - Archief van de Koninklijke Bibliotheek: Afdeling Documentatie inzake de verzameling van documenten en gegevens betreffende de economische crisis van Nederland in oorlogsgevaar, 1914-1918 (1921);
- 2.04.33 - Archief van het Centraal Vluchtelingen Comité, 1914-1922;
- 2.05.42 - Archief van de Dienst der Geïnterneerde Krijgsgevangenen, 1917-1919;

De in deze archieven aanwezige documenten kunnen nadere toelichting bevatten bij de foto's in het fotoarchief. Deze opsomming is niet volledig.

PUBLICATIES

Bram Wisman, *Argusogen. Een documentaire over de persfotografie in Nederland*, Amsterdam 1994
Cécile van der Harten, H.J.A. Hofland, *Gemengd nieuws: Amsterdamse persfoto's 1920-1940*, Amsterdam 1989

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN

- 1** Fotonrs: 158-0001 / 158-0062
Niet raadpleegbaar
- 2** Fotonrs: 158-0063 / 158-0120
Niet raadpleegbaar
- 3** Fotonrs: 158-0121 / 158-0194
Niet raadpleegbaar
- 4** Fotonrs: 158-0195 / 158-0271
Niet raadpleegbaar
- 5** Fotonrs: 158-0272 / 158-0379
Niet raadpleegbaar
- 6** Fotonrs: 158-0380 / 158-0443
Niet raadpleegbaar
- 7** Fotonrs: 158-0444 / 158-0516
Niet raadpleegbaar
- 8** Fotonrs: 158-0517 / 158-0610
Niet raadpleegbaar
- 9** Fotonrs: 158-0611 / 158-0700
Niet raadpleegbaar
- 10** Fotonrs: 158-0701 / 158-0780
Niet raadpleegbaar
- 11** Fotonrs: 158-0781 / 158-0857
Niet raadpleegbaar
- 12** Fotonrs: 158-0858 / 158-0928
Niet raadpleegbaar
- 13** Fotonrs: 158-0929 / 158-1003
Niet raadpleegbaar
- 14** Fotonrs: 158-1004 / 158-1085
Niet raadpleegbaar
- 15** Fotonrs: 158-1086 / 158-1173
Niet raadpleegbaar
- 16** Fotonrs: 158-1174 / 158-1271
Niet raadpleegbaar
- 17** Fotonrs: 158-1272 / 158-1382
Niet raadpleegbaar

-
18	Fotonrs: 158-1383 / 158-1456
Niet raadpleegbaar
19	Fotonrs: 158-1457 / 158-1515
Niet raadpleegbaar
20	Fotonrs: 158-1516 / 158-1609
Niet raadpleegbaar
21	Fotonrs: 158-1610 / 158-1675
Niet raadpleegbaar
22	Fotonrs: 158-1676 / 158-1742
Niet raadpleegbaar
23	Fotonrs: 158-1743 / 158-1819
Niet raadpleegbaar
24	Fotonrs: 158-1820 / 158-1919
Niet raadpleegbaar
25	Fotonrs: 158-1920 / 158-1996
Niet raadpleegbaar
26	Fotonrs: 158-1997 / 158-2060
Niet raadpleegbaar
27	Fotonrs: 158-2061 / 158-2141
Niet raadpleegbaar
28	Fotonrs: 158-2142 / 158-2211
Niet raadpleegbaar
29	Fotonrs: 158-2212 / 158-2288
Niet raadpleegbaar
30	Fotonrs: 158-2289 / 158-2376
Niet raadpleegbaar
31	Fotonrs: 158-2377 / 158-2449
Niet raadpleegbaar
32	Fotonrs: 158-2450 / 158-2515
Niet raadpleegbaar
33	Fotonrs: 158-2516 / 158-2604
Niet raadpleegbaar
34	Fotonrs: 158-2605 / 158-2681
Niet raadpleegbaar
35	Fotonrs: 158-2682 / 158-2760
Niet raadpleegbaar
36	Fotonrs: 158-2761 / 158-2814
Niet raadpleegbaar

-
- 37** Fotonrs: 158-2815 / 158-2876
Niet raadpleegbaar
- 38** Fotonrs: 158-2877 / 158-2926
Niet raadpleegbaar
- 39** repro's: 158-0001 / 158-0379
Niet raadpleegbaar
- 40** repro's: 158-0380 / 158-0700
Niet raadpleegbaar
- 41** repro's: 158-0701 / 158-0881
Niet raadpleegbaar
- 42** repro's: o.a. 158-0882 / 158-1037
Niet raadpleegbaar
- 43** repro's uit de series: 158-1038 / 158-1097, 158-1743 / 158-1765, 158-1766, 158-1767 / 158-1795, 158-1796 / 158-1819, 158-1820 / 158-1869, 158-1963 / 158-2067, 158-2629 / 158-2712, 158-2909 / 158-2926
Niet raadpleegbaar
- 44** serie 155-
Niet raadpleegbaar
Betreft repro's van foto's betreffende Nederlandse onderwerpen en gebeurtenissen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Deze foto's zijn niet gedigitaliseerd